

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ORGAN NAKLİ VE ORGAN BAĞIŞI KONUSUNDAKİ BİLGİ VE TUTUMLARI

Yrd. Doç. Dr. Gülcan Çetin
Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi
Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanlar Eğitimi Bölümü
gulcan_cetin@hotmail.com

Özge Harman
Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi
Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanlar Eğitimi Bölümü
andreweylover@hotmail.com

Özet

Bu çalışma, lise öğrencilerinin organ nakli ve organ bağıışı konusundaki bilgi ve tutumlarını belirlemektir. Çalışma örneklemi, 2011-2012 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında Muğla'da (Türkiye) bulunan bir Anadolu Lisesi'nde 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören 100 öğrenciden oluşmaktadır. Veriler, 15 sorudan oluşan anket ile toplanmıştır. Çalışma bulgularına göre, öğrencilerin %30'unun organ bağıışı konusunda yeterli bilgiye sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerden sadece %43'ü organ bağıışını dinen sakıncalı bulmadıklarını belirtmişlerdir. Organ bağıışı ve organ nakli konusunda biyoloji öğretmenleri ile din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerine büyük görevler düşmektedir. Çünkü başarılı organ-doku nakil sayısının artması, eğitimde bilinçlendirmenin artmasına bağlıdır.

Anahtar Kelimeler: Organ nakli, organ bağıışı, anket, tutum.

HIGH SCHOOL STUDENTS' KNOWLEDGE AND ATTITUDES OF ORGAN TRANSPLANTATION AND ORGAN DONATION

Abstract

This study was conducted to determine the high school students' knowledge and attitudes about organ transplantation and organ donation. Study sample included 100 11th and 12th graders of Anatolian High School in Muğla, Turkey in the Fall Semester of 2011-2012 academic years. Data were collected with a questionnaire consisting of 15 questions. The study results revealed that 30% of the students had enough knowledge about organ donation. In addition, only 43% of the students indicated that organ donation was not religiously objectionable. Biology teachers and religious culture and ethics teachers had greater tasks about the issue of organ donation and transplantation. To increase the number of successful organ-tissue transport is based on to increase awareness in education.

Keywords: Organ transplantation, organ donation, questionnaire, attitude

GİRİŞ

Organ bağıışı; kişinin hayattayken iki şahit ile birlikte işlev gören organlarının başkalarına bağıışlanabileceğini belirten bir belgeyi onaylamasıdır. Hayattayken organlarını bağıışlamamış ve beyin ölümü gerçekleşmiş bir kişinin organları sağlıklı ise uzmanların gerek gördüğü takdirde birinci derece akrabalarının onayı alınarak bağıışlanabilir. Organ bağıışı hem canlı kimsenin hem de ölü kimsenin yani bir kadavranın işlev gören organlarının bağıışlanmasıyla yapılabilir (Bölükbaş, Eyüpoğlu, Kur, 2004; Acar, 2007; Göz & Güreli, 2007; Koçak Süren, 2007; Akış, Katırcı, Uludağ, Küçükklıç, Gürbüz, Türker, Kayacan, Öngel, & Gül, 2008; Yaşar, Oğur, Uçar, Göçgeldi, Yaren, Tekbaş, & Korkmaz, 2008; Bozoklar, 2009).

Organ nakli; görevini yapamayacak olan bir organ ya da doku yerine, canlı vericiden veya kadavradan bağışlanan işlev gören ve uyum gösteren organların nakledilmesidir. Yani organ nakli organ bağışının bir sonucudur. Canlı ve organlarını bağışlamış bir kimsenin nakil için organlarından birine ihtiyaç duyulduğu takdirde, sadece nakli yapılabilen çift organlardan biri alınabilir ve başka bir kimseye alınan organ nakledilir (böbreklerimizden biri). Canlı bir kimseden tek olan ve hayati önem taşıyan organlardan birinin başka bir kimseye nakledilmesi söz konusu olamaz (kalbimiz gibi) (Bölükbaş, Eyüpoğlu, Kur, 2004; Acar, 2007; Göz & Gürelli, 2007; Koçak Süren, 2007; Akış, Katırcı, Uludağ, Küçükçılıç, Gürbüz, Türker, Kayacan, Öngel, & Gül, 2008; Yaşar, Oğur, Uçar, Göçgeldi, Yaren, Tekbaş, & Korkmaz, 2008; Bozoklar, 2009).

Organ nakli, tüm dünyada önemli sağlık sorunlarının ve tedavisi başka yolla olmayan hastalıklar için önemli tedavi yöntemlerinin başında gelmektedir. Organ ve doku nakli bekleyen hastaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Fakat organ bağışı sayısı organ nakli bekleyen hastalarının sayısına nazaran oldukça düşüktür. Bunun sebebi, ülkemizde de olduğu gibi tüm dünyada insanların organ ve doku nakli konusunda yeterli bilgiye sahip olmayışlarıdır. Bu nedenle, özellikle kalp, karaciğer, böbrek gibi hayati önem taşıyan organların nakledilmesini bekleyen hastaların sayısı oldukça fazla ve gerekli organ–doku bulunmadığından hastalar hayatlarını kaybetmektedir. Oysaki organ bağışına gerekli önem verilmiş olsaydı, bir insanın organlarıyla bir çok insanın hayatı kurtulurdu.

Canlı Vericiden Organ ve Doku Nakli

Canlı olan bir kimsenin kendi isteğiyle, hayattayken ihtiyacı olan bir kimseye organlarını bağışlayan kimsenin hayatını riske atmayacak şekilde böbrek gibi çift organlarından birini ya da pankreas gibi tek ve kendini tamamlayabilen organlardan bir parça alınıp nakledilmesiyle canlıdan canlıya organ ve doku nakli gerçekleşir. Canlı kimse bu şekilde daha sonraki hayatında kendisine zarar vermeyecek organını bağışlayabilir. Kişi kendi organları üzerinde hak sahibi olduğu için daha sonraki hayatında kendisine zarar vermeyerek bu şekilde organlarını bağışlayabilmesi mümkündür. Bu nakil genel olarak yakın akrabalar arasında doku uyumu da olduğu takdirde gerçekleşir. Ayrıca, nadir de olsa akraba olmadıkları halde doku uyumu sağlandığında canlıdan canlıya organ ve doku nakli başarı ile uygulanır (Bölükbaş, Eyüpoğlu, Kur, 2004; Göz & Gürelli, 2007; Koçak Süren, 2007; Akış, Katırcı, Uludağ, Küçükçılıç, Gürbüz, Türker, Kayacan, Öngel, & Gül, 2008; Yaşar, Oğur, Uçar, Göçgeldi, Yaren, Tekbaş, & Korkmaz, 2008; Bozoklar, 2009).

Kadavradan Organ ve Doku Nakli

Günümüzde birçok organ bekleyen hastalarımızın tek tedavi şekli olan organ ve doku nakli yöntemi de kadavradan yapılan organ naklidir. Bu uygulamanın gerçekleşebilmesi için, öncelikle kişinin tıbben beyin ölümünün gerçekleşmesi gerekir. Daha sonra beyin ölümü gerçekleşmiş kişi hayattayken organlarını bağışlamış, bağışlamadıysa da birinci derece akrabaları tarafından bu kişinin organları bir başka kimse ya da kimselere bağışlanmış olması gerekir. Ayrıca, beyin ölümü gerçekleşmiş kimseler kesinlikle herhangi bir yerde vefat eden değil, uzmanların organları bağışlanabilir tanısı koyduğu yoğun bakım servislerinde beyin ölümü gerçekleşmiş kimseler olmalıdır. Çünkü beyin ölümü gerçekleşmiş kişinin sağlıklı organlarının nakledilebilmesi için 5-6 saat arasında bir zaman gerekir. Beyin, fonksiyonlarını kaybettikten sonra kişi hafızasını, zekasını, aklını tamamen yitirir. Diğer organlarda 5-6 saat gibi kısa bir zaman dilimi içerisinde fonksiyonlarını yitirir. Tüm organlar bir bütün halinde beyini var etmek için çalışır. Beyinde tüm organların bir uyum içinde çalışmasını kontrol eder. Beyin ölümü gerçekleştiğinde her organın kendine göre bir ömrü vardır. Bu süre maksimum 72 saattir. Bu süre içinde organların canlılığını koruyabilmesi için beyin ölümü gerçekleşmiş kişi solunum cihazını da bağlı olması gerekir. Beyin ölümü gerçekleşmiş bir kişi artık kesinlikle ölmüştür. Solunum cihazına bağlı kalmasının sebebi, diğer organların 72 saatlik bir süre daha yaşatılması ve organlarının bağışlanması halinde bu organların başkalarına nakledilmesini sağlanmaktadır. Organlar bağışlanmadığı takdirde beyin ölümü gerçekleşmiş kişi solunum cihazından ayrılır (Bölükbaş, Eyüpoğlu, Kur, 2004; Göz & Gürelli, 2007; Koçak Süren, 2007; Akış, Katırcı, Uludağ, Küçükçılıç, Gürbüz, Türker, Kayacan, Öngel, & Gül, 2008; Yaşar, Oğur, Uçar, Göçgeldi, Yaren, Tekbaş, & Korkmaz, 2008; Bozoklar, 2009).

Kadavradan organ ve doku nakli için; 29/05/1979 tarih ve 2238 sayılı, organ ve doku alınması, saklanması, aşılması ve nakli hakkındaki kanun yayınlanmıştır. Bu kanunun 11 ve 12. Maddelerine göre beyin ölümü hali, biri kardiyolog, biri nörolog, biri nöroşirurji ve biri anestezi uzmanından oluşan 4 kişilik hekimler kurulunca oy

birliği ile karar edilir. Hasta bu 4 uzman tarafından tespit edilir ve değerlendirilerek hastanın beyin ölümü kararı alınır (Göz & Güreli, 2007; Koçak Süren, 2007).

Bir hastanın beyin ölümü gerçekleşene kadar hasta koma-derin, koma ve bitkisel hayat durumları geçirir. Bitkisel hayattaki bir kişinin hayati organlarının kendi kendine çalışmaları devam etmiş ve bir takım hayati refleks fonksiyonları yürüten kısmı ölmemiştir. Bu nedenle bitkisel hayattaki hasta ölmemiş kabul edilir. Bazı durumlarda ise, bitkisel hayattaki hastaların mucizevi bir şekilde iyileştiği gözlemlenmiştir. Bu nedenle bitkisel hayattaki hasta ölü kabul edilmez ve organları nakil için alınmaz. Bu şekilde hastanın organları ailesinin verdiği kararla bağışlanabilse de başka bir hastaya nakledilmesi için, tıpkı canlı vericiden organ naklinde olduğu gibi doku uyumu şarttır. Doku uyumu sağlandığı takdirde kadavradan organ-doku nakli başarıyla uygulanabilir (Bölükbaş, Eyüpoğlu, Kur, 2004; Göz & Güreli, 2007; Koçak Süren, 2007; Akış, Katırcı, Uludağ, Küçükklıç, Gürbüz, Türker, Kayacan, Öngel, & Gül, 2008; Yaşar, Oğur, Uçar, Göçgeldi, Yaren, Tekbaş, & Korkmaz, 2008; Bozoklar, 2009).

İlgili Kurum-Kuruluşlar

Tüm bu imkanlara rağmen tüm dünyada organ-doku bağışındaki bilgileri yetersiz ve organlarını bağışlayan kişi sayısı oldukça düşüktür. Bunların sebepleri başında; insanların kişisel ya da bazı dini korkularıyla beraber, konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları sayılabilir.

Günümüzde kalp, akciğer, karaciğer, böbrek, pankreas, ince bağırsak, kemik iliği, kan, deri, kornea gibi yaşamsal önemleri büyük organların nakli gerçekleşmektedir. Organ ve doku nakliyle ilgili geçmişte ve günümüzde yapılan çalışmalara göz atacak olursak; canlı vericiden ilk böbrek nakli 1947'de Boston'da gerçekleştirilmiştir. İlk başarılı kalp nakli 1967'de Dr. Cristian Barnard tarafından yapılmıştır. Türkiye'de ilk kez 22 Kasım 1968'de Ankara Yüksek İhtisas Hastanesi'nde Dr. Kemal Beyazıt tarafından kalp nakli yapılmış. Ancak hasta kaybedilmiştir. İlk başarılı organ nakli 3 Kasım 1975'de Dr. Mehmet Haberal ve ekibiyle Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde bir anneden oğluna yapılan canlı vericiden yapılan böbrek naklidir. 1978'de Dr. Mehmet Haberal ve ekibi kadavradan ilk böbrek naklini gerçekleştirmiştir (Akış, Katırcı, Uludağ, Küçükklıç, Gürbüz, Türker, Kayacan, Öngel, & Gül, 2008).

Akdeniz Üniversitesi'nde Prof. Dr. İsrail Kurtcephe tarafından Eylül 2010'da dünyada ilk çift kol nakli gerçekleştirmiştir. Bu bizi sağlıkta dünyanın zirvesine taşıdı. O günden sonra Türkiye'de çok şey değişti. 2011'de Akdeniz Üniversitesi'nde dünyanın ilk rahim nakli gerçekleştirildi. Başarılı geçen operasyonda kadavradan alınan rahim 21 yaşındaki genç kadına nakledildi. Prof. Dr. İsrail Kurtcephe, dünyanın ilk rahim naklini gerçekleştirilmiş oldu (<http://www.haberler.com/kadavradan-rahim-nakli>).

İşte tüm bu gelişmelere rağmen hala organ-doku bağışında bulunan oldukça az kişi vardır. Bu da organ-doku nakli bekleyen insanların sayısının artmasına ve ihtiyaç olan organ ve dokuların bulunmadığı takdirde hastaların ölmelerine sebep olmaktadır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi organ-doku bağışının az olma sebebi insanların kişisel korkularının yanı sıra bazı dini korkularıdır. Organ-doku bağışı hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan bir çok insan organ-doku naklinin dinen caiz olmadığını ve günah işlediklerini düşünüyorlar. İnsanların bu bilgisizliklerinin ve korkularının önüne geçemeyen kurum ve kuruluşlar görevlerini tam anlamıyla yerine getirememektedirler (Bölükbaş, Eyüpoğlu, Kur, 2004; Göz & Güreli, 2007; Koçak Süren, 2007; Acar, 2007; Akış, Katırcı, Uludağ, Küçükklıç, Gürbüz, Türker, Kayacan, Öngel, & Gül, 2008; Yaşar, Oğur, Uçar, Göçgeldi, Yaren, Tekbaş, & Korkmaz, 2008; Bozoklar, 2009).

İnsanların bu kadar önemli bir konuda organ bağışını dinen sakıncalı ve bunun caiz olmadığını düşünmeleri aslında doğru değildir. Çünkü Kur'an'a göre insan, Allah'ın yarattığı en güzel sanat eseridir. Çünkü insan son derece mükemmel bedeni, ruh ve akıl ile tüm yaratılanlardan ayrıdır. Bu nedenle, organ bağışının caiz olduğuna dair Kur'an'da bu konuyu vurgulayan ayetlerden birinin meali şudur: "... Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Kim de bir adamın hayatını kurtarırsa, sanki bütün insanların hayatını kurtarmış olur ...". Ayetten de anlaşıldığı gibi,, Allah-u Teala bir canı kurtarmanın bütün insanları kurtarmak kadar büyük ve önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle, kendi hayatında olduğu gibi başkasının hayatının da kutsal olduğunu kabul edip, onu kurtarmaya çalışmalıdır. İnsan hayatını kurtarmak birçok şekilde olabilir. Organ-doku nakli de bunlardan birisidir. Bu

nedenele, bizler organ-doku bağışına daha fazla önem verip hasta insanların hayatlarının kurtulmasını sağlayabiliriz (Bölükbaş, Eyüpoğlu, Kur, 2004; Göz & Güreli, 2007; Acar, 2007; Akış, Katırcı, Uludağ, Küçükklıç, Gürbüz, Türker, Kayacan, Öngel, & Gül, 2008; Yaşar, Oğur, Uçar, Göçgeldi, Yaren, Tekbaş, & Korkmaz, 2008).

Bu çalışmada; lise 11 ve 12. sınıf öğrencilerinin organ-doku bağış ve nakli hakkındaki bilgi ve tutumlarını değerlendirmek amacıyla; organ-doku bağış ve nakli tanımları, tarihçesi, hukuki prosedürü, dini boyutu ve bağışlanabilecek organların neler olduğu üzerinde durulmuştur. Organ-doku bağışının önemini vurgulandığı bu çalışmada, lise öğrencilerinin bu konu hakkındaki bilgilerinin ne kadar doğru olduğu saptanacak ve söz konusu eksikliğin lise biyoloji öğretmenleri tarafından giderilmesine yönelik çalışmalar yapmaları gerektiğine vurgu yapılacaktır. Dolayısıyla bu çalışmanın, biyoloji öğretmenlerine organ nakli ve organ bağış ile ilgili öğrencilerde farkındalık oluşturma konusunda temel oluşturabilecek ilk çalışmalardan biri olduğu düşünülmektedir.

YÖNTEM

Çalışma örneklemini, 2011-2012 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında Muğla'da (Türkiye) bulunan bir Anadolu Lisesi'nde 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören 100 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışmada 11 ve 12. sınıf öğrencilerine 15 açık uçlu sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Ankette, kişilerin organ bağış hakkında neler bildiklerini, nerelerden organ bağışında bulunabileceklerini, organ bağışında bulunabilme şartlarının neler olduğunu, nakli yapılan organların hangileri olduğunu, organ bağışının din açısından nasıl yorumlandığını açıklayıcı sorular bulunmaktadır. Veri analizi için; analiz tabloları oluşturularak, bunlara ilişkin frekanslar hesaplanmıştır.

BULGULAR

Soru 1'de öğrencilere organ nakli ve bağış hakkındaki bilgi düzeyleri sorulmuştur. Bu soruda öğrencilerin %30'nun organ bağış hakkındaki bilgilerinin yeterli, %70'nin ise organ bağış hakkındaki bilgilerinin yeterli olmadığı tespit edilmiştir.

Soru 2'de organ nakli ve bağış konusunda bilgi sahibi olanlara, bu bilgilerinin nereden edindikleri sorulmuştur. Tablo 1'e göre, öğrencilerin bu bilgileri en çok TV, internet ve çevreden edindikleri, en az ise organ bağış merkezinden edindikleri belirlenmiştir.

Tablo 1: Organ Nakli ve Organ Bağış Hakkında Bilgi Kaynakları

	İnternet	TV	Doktorum	Organ Bağış Merkezleri	Çevreden	Okuldan
f	36	44	16	12	36	30

Soru 3'de "Organlarınızı bağışlamaya karar verdiğiniz düşünün. Sizce hangi birim/birimlere organ bağışında bulunabilirsiniz?" denilmiştir. Tablo 2'e göre, öğrenciler organ bağışını daha çok üniversite hastanesi ve devlet hastanesine yapabilirim derken, en az il sağlık müdürlüğüne demişlerdir.

Tablo 2: Organ Bağış Yapılan Birimler

	Aile Hekimliği Merkezleri	Dispanserler	Özel Poliklinikler	Devlet Hastanesi	Üniversite Hastanesi	İl Sağlık Müdürlüğü
f	6	6	8	48	74	4

Soru 4'de öğrencilere organ bağışında bulunabilmek için nelerin gerekli olduğu sorulmuştur. Tablo 3'de görüldüğü gibi, öğrencilerin çoğunluğu organ bağışında bulunabilmek için sağlık raporu ve nüfus bilgilerini içeren kimlik doktorumun bilgisi cevabını çok az öğrenci söylemiştir.

Tablo 3: Organ Bağışında Bulunma Şartları

	Nüfus Bilgilerini İçeren Kimlik	Sağlık Raporu	Birinci Derece Akraba	Sadece Doktorunun Bilgisi
f	64	80	34	4

Soru 5’de “Sizce organ bağışı için doku uyumu gerekli midir” diye sorulmuştur. Öğrencilerden 96’sı evet, 2’si hayır ve 2’si ise fikrim yok cevabını vermiştir.

Soru 6’da öğrencilere nakli yapılan organların hangileri olduğu sorulduğunda; 100 öğrencinin hepsinin de nakli yapılan organları doğru olarak cevaplandıkları görülmüştür (Bu organlar; kalp, akciğer, karaciğer, kalp kapağı, kornea, böbrek, pankreas, ince bağırsak).

Soru 7, daha önce organ bağışı talebinde bulunmamış bir kişinin, hangi şartlarda organ naklini gerçekleştirebileceği hakkında bir sorudur. Tablo 4’e göre, öğrencilerin çoğunluğu bu soru için birinci derece yakınının onayı, beyin ölümü ve doktorun onayının gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Sadece az sayıda kişi yoğun bakımda yatmanın gerekli olduğunu söylemiştir.

Tablo 4: Organ Bağışında Bulunmak İçin Gerekli Şartlar

	Birinci Derece Yakınının Onayı	Beyin Ölümü	Yoğun Bakımda Yatma	Suni Solunum Cihazına Bağlı Olma	Doktorun Onayı
f	82	44	6	10	46

Soru 8’de ise, bilgi düzeyinin yanı sıra kişilerin organ-doku nakli ve bağışı konusundaki tutumlarını ölçmeye yönelik bir soru sorulmuştur. Öğrencilerden 12 kişi organlarımı bağışlamayı düşünüyorum derken, 88 kişi ise hayır cevabını vermiştir.

Soru 9’da organ bağışlamaya karşı bir korku hissedip hissetmedikleri sorulduğunda; 73 kişi evet ve 27 kişi ise hayır cevabını vermiştir.

Soru 10’da organ nakli bekleyen bir yakınlarının olup olmadığı sorulduğunda; 6 kişi evet ve 94 kişi hayır cevabını vermiştir.

Soru 11’de “Ailenizden birine (yaşarken bağışlanabilen organ) organ nakli yapılması gerekiyor ve sadece bu nakledilmesi gereken organ sizin sağlıklı organlarınızla uyuyor. Hiç düşünmeden yakınız için organ bağışında bulunur muydunuz?” sorusuna; 56 kişi evet derken, 44 kişi hayır cevabı vermiştir.

Soru 12’de “Organlarınızı bağışladınız ve yaşarken bağışlanabilen organlarınızdan biri tanımadığınız bir hastaya nakil için düşünülüyor. Bağışladığınız organınız karşılığında bir bedel talep eder misiniz?” sorusuna; 4 kişi evet derken 96 kişi hayır demmiştir.

Soru 13’de “Şimdiye kadar organlarını bağışlayan kimselerle tanıştınız mı?” sorusuna; 100 kişi de hayır cevabı vermiştir.

Soru 14’de “Organ nakli ve bağışının nasıl gerçekleştiğini biliyor musunuz?” sorusuna; 88 kişi evet ve 12 kişi hayır cevabını vermiştir.

Soru 15’de ise, bu çalışmanın en önemli sorularından biri olan “Organ nakli ve bağışının dini açıdan sakıncalı olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuştur. Bu soruda öğrencilerin %43’ü organ bağışını dinen sakıncalı bulmadıklarını, %57’si ise dinen sakıncalı bulduklarını belirtmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma bulguları ışığı altında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Öğrencilerin çoğu organ nakli ve bağışı hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. Yine, öğrencilerin yarısından azı organ nakli ve bağışını dinen sakıncalı görmemektedir. Bu sonuçlara etki eden en önemli sebeplerin başında; okulda verilen eğitimin yetersiz oluşu, aile, toplum baskısı, dini korku ve endişeler sayılabilir.

Tüm bunlar dikkate alınarak okullarda biyoloji öğretmenleri hatta din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerine büyük görevler düşmektedir. Çünkü başarılı organ-doku nakillerinin sayısının artması, eğitimde bilinçlendirme ve iyi bir değerlendirmeden geçer. Bunun için öncelikle okullardaki biyoloji ve din kültürü ile ilgili ders içeriklerinin organ-doku bağışı ve nakli konuları bakımından zenginleştirilmesi önemlidir. Böylece daha bilinçli öğrenciler yetiştirilebilir.

Hepimiz sık sık sağlık kuruluşlarına gitmekteyiz. Her kuruluş, gelen hastalarına organ-doku bağışı ve nakliyle ilgili bilgilendirici el broşürleri dağıtabilir. İlgili kurum-kuruluşlar, medya aracılığıyla da halkı daha da bilinçlendirmelidir. Medya aracılığı ile dini bilgilendirme programlarında organ-doku bağışı ve naklinin dinen caiz olduğu konusunda da bilgilendirme içeren konulara yer verilebilir. Yine medya desteğiyle dikkat çekici organ-doku bağışı ve nakliyle ilgili teşvik edici reklamlar yayınlanabilir. Bu reklamlar için gerçek organ ve doku nakli bekleyen hastaların görüntülerinden de yararlanılabilir.

Not: Bu çalışma 26-28 Nisan 2012 tarihlerinde Antalya'da 46 Ülkenin katılımıyla düzenlenmiş olan "3rd International Conference on New Trends in Education and Their Implications"da sözlü bildiri olarak sunulmuş olup, "Journal of Research in Education and Teaching" Bilim Kurulu tarafından yayınlanmak üzere seçilmiştir.

KAYNAKÇA

Acar, H. İ. (2007). Organ bağışının dinimizdeki yeri. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 27, 17-30.

Akış, M., Katırcı, E., Uludağ, H. Y., Küçükkılıç, B., Gürbüz, T., Türker, Y., Kayacan, H., Öngel, K., & Gül, H. (2008). Süleyman Demirel Üniversitesi personelinin organ-doku bağışı ve nakli hakkındaki bilgi ve tutumları. *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(4), 28-33.

Bozoklar, A. (2009). Türkiye'de organ bağışı. *Koordinatör Perspektifi, Türkiye Klinikleri Genel Cerrahi Dergisi*, 2(1), 5-9.

Bölükbaş, N., Eyüpoğlu, A., & Kur, P. (2004). Organ bağışı hakkında üniversite öğrencilerinin düşünceleri. *O.M.Ü. Tıp Dergisi*, 21(2), 73-77.

Göz, F., & Şalk Güreli Ş. (2007). Yoğun bakım hemşirelerinin organ bağışı ile ilgili düşünceleri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(5), 77-88.

<http://www.haberler.com/kadavradan-rahim-nakli>. Son Erişim Tarihi: 01.03.2012.

Koçak Süren, Ö. (2007). Organ ve doku naklinin yasal ve etik açıdan incelenmesi. *TBB Dergisi*, 73, 174-195.

Yaşar, M., Oğur, R., Uçar, M., Göçgeldi, E., Yaren, H., Tekbaş, Ö. F., & Korkmaz, A. (2008). Bir sağlık meslek yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin organ bağışı konusundaki tutumları ve tutumlarına etki eden faktörler. *Genel Tıp Dergisi*, 18(1), 33-37.